

Atıf - Citation: Bataray, N. 2022, "MÖ 2. Binyılda Doğu Akdeniz ile Ege Arasındaki Kùltürel İlişkiler: Nuzi Seramiği Üzerine Deđerlendirmeler", Amisos, 7/13, 324-339 DOI: 10.48122/amisos.1127232.

AMİSOS / AMISOS

Cilt/ Volume 7, Sayı/ Issue 13 (Aralık/ December 2022), ss./ pp. 324-339

ISSN: 2587-2222 / e-ISSN: 2587-2230

DOI: 10.48122/amisos.1127232

Özgün Makale / Original Article

Geliş Tarihi/ Received: 07. 06. 2022
Kabul Tarihi/ Accepted: 22. 09. 2022

MÖ 2. BİNYILDA DOĞU AKDENİZ İLE EGE ARASINDAKİ KÙLTÜREL İLİŞKİLER: NUZİ SERAMIĞI ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELER

CULTURAL RELATIONS BETWEEN EASTERN MEDITERRANEAN AND AEGEAN IN THE SECOND MILLENNIUM BC: CONSIDERATIONS ON NUZI WARE

Nurettin BATARAY*

Öz

Doğu Akdeniz ve Yukarı Mezopotamya'da Geç Tunç Çağı boyunca görùlen Nuzi seramiği, üzerinde yer alan zengin bezeme içeriği ile Ege Dünyası'nda bilinen Kamares seramiği ile önemli benzerlikler göstermektedir. Özellikle Nuzi seramiğinin batıdaki yayılım coğrafyasında bulunan örneklerde görùlen papirüs ve çift ağızlı balta gibi simgesel motiflerin Ege kùltürlerinde de sıklıkla kullanılması dikkat çekicidir. Benzer motiflerin yanı sıra koyu zemin üzerine açık boyama tekniğinin kullanımında da benzerlikler söz konusudur. Her iki seramik grubu, farklı dönem ve coğrafyalarda yayılım göstermelerine karşın, aralarındaki muhtemel bağlantı kùltürler arasındaki etkileşim tartışmalarını da beraberinde getirirken, MÖ 2. binyılda Akdeniz Havzası'nda gerçekteşen denizsel bağlantı faaliyetlerinin kùltürler üzerindeki etkilerini anlamamıza olanak sağlamaktadır. Bu çalışmada, Nuzi seramiği üzerinde görùlen Ege etkilerinin, iki bölge arasındaki etkileşim sonucu olarak ortaya çıktığı savunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Nuzi Seramiği, Kamares Seramiği, Kùltürel Bağlantılar, Ege Dünyası, Doğu Akdeniz.

* Arař. Gör. Dr., Onsekiz Mart Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakùltesi, Arkeoloji Bölümü, Çanakkale/Türkiye. E-posta: nbataray@gmail.com ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-4020-8469>

Abstract

The Nuzi Ware found in Eastern Mediterranean and Upper Mesopotamia during the Late Bronze Age display similarities with the Kamares Ware of the Aegean world in terms of decoration. Symbolic motifs such as papyrus plants and double-axe observed on the examples found in the western distribution of Nuzi Ware were also frequently used in Aegean cultures. Not only the decoration but also the use of light painting on a dark background technique style is similar. Although both wares spread in different periods and geographies, their possible connection brought about the discussion of the interaction between these cultures. It allows us to understand the effects of maritime connection activities in the Mediterranean in the 2nd millennium B.C. on cultures. This study argues that the Aegean influences on Nuzi Ware emerged as a result of the interaction between two regions.

Keywords: Nuzi Ware, Kamares Ware, Cultural Relations, Aegean World, Eastern Mediterranean.

Giriş

Nuzi seramiği, koyu zemin üzerine açık renk boyama yönteminin kullanılarak bezemenin oluşturulduğu çark yapımı bir seramik olarak tanımlanmaktadır. Üzerinde çeşitli geometrik, hayvan ve bitkisel motiflerin yer aldığı zengin bir bezeme içeriğine sahip olan Nuzi seramiğinin büyük bir bölümünü içecek kapları oluşturmaktadır. Bu kaplar içinde bardaklar en yaygın görülen formları oluştururken, daha az oranda kâseler, çömlekler, küpler, şişeler, tahıl ölçü kapları ve hayvan biçimli kaplar dikkati çeken diğer formlar olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca seramiğin birçok yerleşimde saray, tapınak gibi önemli mimari alanlarda görülmesi ve günlük kullanım kapları dışında farklı bir üretim sürecinden geçmiş olması, onun elit bir ürün olarak düşünülmesine yol açmıştır.¹ Kullanılan boyama tekniği ve bezeme içeriği yayılım gösterdiği coğrafyada ilişki kurulabilecek çok az öncü örnekle temsil edilmektedir. Bu durum, seramiğin dış kaynaklı etkiler altında gelişim gösterebileceği düşüncesini kuvvetlendirmiştir. Seramiğin ilk bulunduğu 1920’li yıllardan günümüze yapılan az sayıdaki çalışmalarda, seramiğin boyama tekniği ve bezeme biçimi dikkate alınarak Ege etkileri taşıyabileceği ileri sürülmüştür.² Bu yaklaşım seramiğin daha çok bezeme stili göz önünde bulundurarak Ege kültürlerine, dolayısıyla büyük oranda Kamares seramiği ile ilişkilendirilmesine neden olmuştur.³ Bu düşüncüyü özellikle Kuzey Levant’ta Ugarit, Qatna ve Eski Alalah’ta bulunan Nuzi seramikleri desteklemektedir.⁴

Yorgan Tepe’de (Nuzi) gerçekleştirilen sistemli kazılarda ilk kez ortaya çıkarılan Nuzi seramiğini tanımlayan Starr, seramiği kültürel açıdan Hurrilere bağlamış ve bununla birlikte boyama tekniğinin Minos stili ile benzer özellikler taşıdığını, seramiğin Minos ile Hurri kültürlerinin etkileşimi sonucunda ortaya çıktığını belirtmiştir.⁵ Aççana Höyük Nuzi seramiklerini değerlendiren Woolley, Aççana Höyük’ün kendine özgü motif sanatını yerleşimin birçok kültürün etki alanında yer almasına bağlamaktadır. Özellikle Aççana stilindeki Nuzi seramiklerinin yoğun Ege etkisinde kaldığını belirtmektedir.⁶ Benzer şekilde Nuzi seramikleri üzerinde yer alan motif sanatının Ege kültürleri ile olan benzer yönlerini araştıran Arthur Evans, çalışmasında Orta Minos’ta görülen ve MÖ 1550’ye kadar devam eden seramik motif geleneğinin Aççana Höyük Nuzi seramiklerinde de görüldüğünü belirtmektedir. Özellikle koyu zemin üzerine açık boyama kullanılarak oluşturulan bezemede en çok rozet ve bitkisel balta kullanımının Kamares seramiği ile olan benzer yönlerine vurgu

¹ Akkermans vd. 2003, 333.

² Evans 1936, 133-134; Starr 1939, 397; Kantor 1945, 571-578; Woolley 1955, 347-350; Cecchini 1965, 48-50.

³ Von Rügen 2017, 223-247.

⁴ Schaeffer vd. 1978, 366; Woolley 1955, 347-350; Pfälzner 2008, 199.

⁵ Starr 1939, 397.

⁶ Woolley 1955, 349-350.

yapmaktadır.⁷ Bunun dışında, Nuzi seramik motiflerinin farklı bölgelerde bulunan kültür kalıntıları ile karşılaştırmasını yapan Kantor, seramiğin özellikle Açıana Höyük örneklerinin önemli ölçüde Ege kültürlerinin etkisinde kaldığını belirtmektedir. Minos seramik motiflerinde rozet, papirus ve çift ağızlı balta kullanımının Nuzi seramiklerinde de sıklıkla kullanıldığını vurgulamaktadır.⁸ Minos'ta Kamares seramiği boyama tekniğinde görülen koyu zemin üzerine açık boyama tekniği Nuzi seramiklerinde belirgin bir şekilde kullanılmıştır ve bu boyama tekniğinden dolayı ona "light-on-dark ware" de denilmiştir.⁹ Bir diğer araştırmacı Cecchini, yaptığı değerlendirmede Nuzi seramiğinin Kuzey Mezopotamya ve Suriye'de Hurri-Mitanni kültürünün bir parçası olarak ortaya çıktığını ve bu kültürün siyasi bir güç haline gelmesi ile birlikte egemenliği altındaki yerleşimlere de ulaştığını belirtmektedir. Nuzi seramiğinin oluşumunda diğer kültürler ile olan ilişkilere de değinen Cecchini, Ugarit'te bulunan Kamares seramiği örneklerini vererek iki seramik grubu arasındaki benzerliğe dikkat çekmektedir. Ayrıca Nuzi seramiğinin yerel yapım sürecine geçtiğini Açıana Höyük örneklerini göstererek Woolley'nin yapmış olduğu tespiti¹⁰ desteklemektedir.¹¹

Nuzi Seramiğinin Yayılım Alanları ve Ortaya Çıkışı

Nuzi seramiği, Yukarı Mezopotamya ve Suriye olarak tabir edilen coğrafyanın büyük bir bölümüne yayılmıştır. Kuzeyde Güneydoğu Anadolu Torosları, batıda Doğu Akdeniz kıyıları, doğuda Zağros Dağları ve güneyde Bağdat'a kadar uzanmaktadır (Res. 1). 1920 ve 1940'lı yıllar arasında çalışılmaya başlanılan Nuzi seramiği, etnik bir bakış açısı ile Hurri-Mitanni¹² topluluklarına dayandırılmış ve MÖ 1550-1300 aralığına tarihlendirilmiştir.¹³ Bu ilk tespitler sonraki araştırmacılar için temel referans noktası olarak kabul edilmiş ve bu çizgi önemli ölçüde sürdürülmüştür. Buna karşın son yıllarda artan kazı ve araştırmalar ile birlikte seramiğin ilk ortaya çıktığı bölge ve dönem hakkındaki bilgilerimiz artmaktadır. Özellikle son yıllarda gerçekleştirilen çalışmalarda seramiğin Kuzey Mezopotamya ve Suriye ilk çıkış noktası olarak ön plana çıkarken,¹⁴ mikro ölçütlerde Habur Havzası'nın merkez olabileceği değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, tarihsel çerçevede bağlamında seramiğin, MÖ 16. yüzyılın başlarında ortaya çıktığı anlaşılmaktadır.¹⁵

Yukarı Mezopotamya ve Suriye coğrafyasında Nuzi seramiğinin bulunduğu bölgeler arasında seramiğin ilk çıkış noktası hakkında en çok bilgi sağlayan yerler Habur Havzası ve Orta Dicle'nin kuzeyinde bulunan yerleşimlerdir. Özellikle Habur Havzası yerleşimlerinin tamamını kapsayan ve Irak Kuzey Jeziresi olarak adlandırılan Orta Dicle'nin kuzeybatı yakasında bulunan yerleşimler seramiğin en erken görüldüğü bölgedir. Bu bölgede yer alan yerleşimler içinde Orta Tunç Çağı kültür tabakalarının olduğu ve aynı zamanda Geç Tunç Çağı'na geçiş safhasının bulunduğu kültür evreleri Nuzi seramiğinin ortaya çıkış süreci hakkında önemli ipuçları sağlayabilmektedir.¹⁶ Orta Tunç Çağı'nda Habur Havzası'nın merkezi yerleşimleri arasında Tell Mozan, Tell Leilan ve Tell Chagar Bazar öne çıkmaktadır. Bu yerleşimler Orta Tunç Çağı seramik geleneğinin kronolojik çerçevede görülebileceği ender yerleşimlerden bazılarıdır. Bu üç yerleşimde bulunan Nuzi seramikleri, daha erken dönem seramik geleneği ile bir ilişki kurulmasında köprü görevi üstlenmektedir. En erken Nuzi seramiği Tell Chagar Bazar'da kayda geçmiştir. MÖ 16. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen

⁷ Evans 1936, 134.

⁸ Kantor 1945, 571-578.

⁹ Kantor, 1947, 76-78.

¹⁰ Woolley 1955, 349-350.

¹¹ Cecchini 1965, 48-50.

¹² Gelb 1944, 50-81; Speiser 1953, 311-327; Wilhelm 1989, 159-168.

¹³ Speiser 1933, 249-308; Mallowan 1946, 129-139; 1947, 1-259; O'callaghan 1948, 70; Hrouda 1957, 10-19.

¹⁴ Stein 1984, 1-64; Polis 2016, 153-179; Othman 2018, 347-371.

¹⁵ Bataray 2020, 46-58.

¹⁶ Zimansky 1995, 75-83.

1. tabakada bulunan Nuzi seramiği konteks bağlamında önemli bir kronolojik veri oluşturmaktadır.¹⁷ Diğer yerleşimler Tell Mozan¹⁸ ve Tell Leilan'da¹⁹ da Nuzi seramikleri bulunmasına karşın kronolojik tabaka güvenilirliğinin zayıf olmasından dolayı kesin tarihlemeye katkı sağlamazlar. Ancak Orta Tunç Çağı boyalı seramiklerin gelişimi ve muhtemel Nuzi seramiği üzerindeki etkilerinin görülebileceği tabakalara sahiptirler. Yerleşimlerde, MÖ 19.-16. yüzyıllara tarihlenen tabakalarda Habur boyalı seramikleri yaygın olarak görülmektedir. Habur seramikleri üzerinde bulunan bant boyama tekniği, çeşitli geometrik bezekler ve kuş motifleri Nuzi seramiklerinde de yakın doğrultuda devam etmektedir.

Nuzi seramiklerinin en erken görüldüğü yerleşimler arasında Orta Tunç Çağı-Geç Tunç Çağı Geçiş tabakalarının görüldüğü Tell Brak ve Tell al-Rimah seramiğinin ilk ortaya çıkış sürecinin anlaşılmasında önemli bir yer tutmaktadır. Habur ve Nuzi seramikleri arasında bir geçiş evresinin olduğuna inanan Kantor ve Mallowan geçiş terminolojisini ilk ortaya atan araştırmacılar.²⁰ Mallowan'ın Tell Brak'ta gerçekleştirdiği çalışmalarda HH alanı olarak adlandırılan alanın ilk üç tabakasında Nuzi seramiği bulunmuştur. Bu tabakalar içerisinde en erken III. Tabaka'da Nuzi seramikleri ile Geç Habur seramikleri birlikte görülürler.²¹ Benzer şekilde Tell Brak yeni kazı döneminde açığa çıkarılan yeni stratigrafik veriler ile güncellenen tabakalanmada Nuzi seramiği en erken 8. Tabaka'da görülmektedir. Ancak 8. Tabaka'da stratigrafik verilerin zayıf olmasından dolayı Nuzi seramiği 7. Tabaka ile başlatılır.²² Bu evreler içinde 8. ve 3. evrelerde Nuzi ve Geç Habur seramikleri çağdaş tabakalarda görülürler.²³ Geçiş tabakaları olarak tanımlanan 6. ve 5. evrelerde Nuzi ile Geç Habur seramiklerinin ortak noktaları tahıl ölçü kapları ve omuzlu kaplar gibi aynı formlar kullanmaları, aynı zamanda boyama tekniği dışında benzer bezeklere sahip olmalarıdır. Bu evrelerde görülen iki seramik arasındaki tek farkın, Nuzi seramiklerinde koyu zemin üzerine açık boyama yöntemi uygulanırken Geç Habur seramiklerinde açık zemin üzerine koyu boyamanın kullanılmasıdır.²⁴ Benzer şekilde en erken Tell al-Rimah'ta A alanında 3. Evre'de ve C alanında 6a Evresi'nde Geç Babil-Geç Tunç Çağı'na geçiş evrelerinin görüldüğü tabakalarda Nuzi seramikleri bulunmuştur. Bu tabakalarda Nuzi seramiğinin en erken örneklerinin görülmesinin yanı sıra Nuzi stilinde Habur seramikleri görülmüştür. Mutfak alanı olarak tanımlanan 6a Evresi'ndeki mimari kalıntılar içinde Geç Habur kuş figür bezeli tahıl ölçü kapları yer almaktadır. Bu tabakalarda bulunan seramikler stil özellikleri ile Nuzi seramiklerinin öncüsü konumundadır.²⁵ Habur ve Nuzi seramiklerinin çağdaş tabakalarda görüldüğü geçiş evreleri Tell Mohammed Diyab, Tell Barri ve Tell Hamida'da görülür. Tell Mohammed Diyab'ta Geç Tunç Çağı başlangıç evrelerinin açığa çıkarıldığı 1. ve 3. alanlarda Erken Mitanni Dönem özellikleri görülür. Özellikle 3. alanın 7. Evresi'nde Nuzi seramikleri ile birlikte koyu boya tekniğinde kuş figür bezeli örnekler de rastlanmıştır. Benzer doğrultuda geçiş tabakalarının görüldüğü Tell Barri G alanında ve Tell Hamida 1. alanda Nuzi ve Geç Habur seramikleri birlikte bulunmuştur.²⁶

Sonuç olarak Nuzi seramiğinin ilk ortaya çıktığı bölge, kuvvetle muhtemel merkez Habur Havzası ve onu çevreleyen kuzeyde Yukarı Dicle, doğuda Irak kuzey Jeziresi olarak

¹⁷ McMahon 2009, 28.

¹⁸ Buccellati vd. 1988, 43-45.

¹⁹ Weiss 1985, 5-34.

²⁰ Mallowan 1947, 48-80; Kantor 1958, 22-25.

²¹ Mallowan 1947, 76-80.

²² Oates vd. 1997, 67-71.

²³ Oguchi 2014, 219-221.

²⁴ Soldi 2008, 247-248.

²⁵ Postgate vd. 1997, 18-55.

²⁶ Soldi 2008, 248-250.

sınırlandırılabilir. Seramiğin bölgeye dışarıdan geldiğine dair bir kanıt bulunmamakla birlikte Orta Tunç Çağı boyalı Habur seramiklerinden gelişim gösterdikleri, yayılım coğrafyası genişledikçe yerel üretim merkezlerinin etkisiyle çok kültürlü bir yapıya dönüştüğü anlaşılmaktadır. Kronolojik olarak seramiğin ilk ortaya çıktığı dönemi tarihleyebilecek kesin veriler bulunmamaktadır. Bunun nedeni seramiğin bölgede ilk görülmeye başladığı MÖ 16. yüzyılın, sosyo-politik bakımdan belirsiz bir dönemden ibaret olmasıdır. Bölgede, Babil, Asur, Yamhad gibi önemli siyasi organizasyonlar etkisini kaybetmiş ve buna paralel doğrultuda önemli merkezi yerleşimler büyük oranda zayıflamış görünmektedir. Bu süreç, Yakın Doğu Arkeolojisi'nde kesin tarihlemeye önemli bir rol oynayan yazılı kaynakların kesintiye uğramasına neden olmuş ve bunun sonucunda Nuzi seramiklerinin ilk ortaya çıktığı dönemi kesin olarak tarihlemek güç hale gelmiştir. Tell Chagar Bazar, Tell Brak ve Tell al-Rimah'ta ortaya çıkarılan stratigrafik veriler ve çağdaş tabakalardaki diğer buluntular ile karşılaştırmalar sonucunda en erken Nuzi seramiğinin MÖ 16. yüzyılın başında ortaya çıktığı sonucuna varılabilir.

Kültürel İlişkiler Bağlamında Nuzi-Kamares Etkileşimi

Nuzi seramiğini diğer seramik gruplarından ayıran temel fark boyama tekniğidir. Bölgede görülen seramik grupları içerisinde koyu zemin üzerine açık boyama yöntemi, Nuzi seramiğinin karakteristik özelliğidir. Bu yöntemin öncüleri, Orta Tunç Çağı'nda Mari'deki Zimrilim Sarayı duvar boyamalarında görülmesine rağmen seramikler üzerinde kullanılması Nuzi seramikleri ile birlikte başlamıştır. Bölge dışında Ege kültürlerinde Kamares seramiklerinde de benzer yöntemin kullanılması iki grup seramik arasında bir bağlantının olabileceğini düşündürmektedir. Bu düşüncenin ortaya çıkmasında, Kamares seramiklerinin Orta Tunç Çağı'nda Levant'ta özellikle Ugarit'te görülmesi ve üzerinde Nuzi seramiğine benzer zengin bitkisel bezemelerin olması referans olarak alınmıştır. Her iki seramik grubundaki boyama tekniği ve bezeme içeriğindeki benzerlikler etkileşim tartışmalarını da beraberinde getirirken²⁷ daha detaylı araştırmaların yapılmasını gerekli hale getirmiştir. Nuzi ve Kamares seramiklerinde bazı kâse tipleri dışında ortak bir form repertuarı bulunmamaktadır. Ancak bezeme içeriklerinde önemli benzerlikler dikkati çekmektedir. Bu benzerlikler daha çok Açıana Höyük örnekleri ile örtüşmektedir. Açıana Höyük'te görülen yerel Nuzi seramikleri yerleşime özgü bezeme formları sergilerken Ege kültürlerinden etkiler barındırmaktadır. Açıana Höyük örneklerinde sıklıkla kullanılan papirüs ve çift ağızlı balta ile kombine edilmiş bezekler Ege etkilerinin önemli temsilcileridir. Bu durum Nuzi seramiklerinin köken arayışları dışında daha çok yerel etkiler altında geliştiğini göstermektedir. Nuzi seramiğinin bulunduğu yerleşimler arasında Açıana Höyük, konumunun sağladığı avantaj ile çok kültürlülüğe daha fazla maruz kalmış²⁸ ve bu durum seramikler üzerinde de kendisini göstermiştir (Res. 3-4).

Kamares seramiği, Minos kültürü ile ilişkilendirilen siyah astar üzerine çeşitli renklerle oluşturulan geometrik ve bitkisel bezekler ile tanımlanan bir seramik grubudur (Res. 6-9). Seramiğin adı ilk kez bulunduğu Kamares mağarasından gelmektedir. Mağarada gerçekleştirilen kazılar sırasında bulunan Kamares seramiği boyama tekniği ve üzerindeki bezeme stili ile diğer seramik gruplarından ayırt edilmiştir.²⁹ Özellikle siyah zemin üzerine beyaz, kırmızı ve turuncu renkli boyamalarla oluşturulan bezekler Kamares seramiğinin karakteristik özelliğidir. Kamares seramiği kronolojik olarak en erken Orta Minos I

²⁷ Evans 1936, 133-134; Woolley 1955, 347-350; Kantor 1947, 76-78.

²⁸ Yener 2010, 1-4; 2019, 1-6, 311.

²⁹ Dawkins vd. 1913, 1-34.

Dönemi'nde görülmeye başlamıştır. Orta Minos IIB Dönemine gelindiğinde en gelişmiş yapısına kavuşur ve Orta Minos III Dönemi'nde önemini büyük ölçüde yitirir.³⁰

Kamares seramiği gelişmişlik düzeyine göre dört evre içinde sınıflandırılmıştır. En erken evre, Kamares seramiğinin çömlekçi çarkında şekillenmeye henüz başlamadığı kırmızı ve beyaz renklerle sade bezeklerin oluşturulduğu Orta Minos IA Dönemine tarihlenen öncü dönem olarak tanımlanabilir. İkinci evre ile birlikte Kamares seramikleri çömlekçi çarkında şekillendirilmiş ve özgün yapısına kavuşmuştur. Çömlekçi çarkının kullanılmaya başlaması ile yeni formlar ortaya çıkmaya başlamış ve buna paralel olarak bezeme içeriğinde de önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Bu dönemde spirallerin ağırlıkta olduğu geometrik motifler ön plana çıkmaktadır. Orta Minos IIA ile Orta Minos IIB arasına tarihlenen üçüncü dönem, Kamares seramiğinin ulaştığı zirve noktası olarak kabul edilmektedir. Bu dönem seramiğin Girit adası dışında da görüldüğü ve merkezleri Phaistos, Mallia ve Knosos'ta olan seramik atölyelerinde üretildiği anlaşılmaktadır.³¹ Bezemelerde, önceki dönemlerde görülen geometrik motifler gelişerek devam ederken bitkisel bezekler doğadaki formları ile kullanılmaya başlanmıştır. Geometrik şekiller ve bitkisel bezekler birlikte kombine edilerek Kamares seramiğine özgü kompozisyonlar ortaya çıkarılmıştır. Son olarak Orta Minos III Dönemi'nde de görülmeye devam eden Kamares seramiklerinde önemli miktarda bir düşüş söz konusudur. Bu dönemde bezemelerde çok renklilik devam ederken beyaz boyamanın daha baskın hale geldiği görülür. Karmaşık geometrik bezekler gittikçe azalarak yerini daha yalın bitkisel bezeklere bırakır. Bitkisel bezekler çağdaşları olan duvar boyamalarına benzer şekilde daha bütüncül bir hale dönüşürler.³²

Kamares ile Nuzi seramikleri arasındaki muhtemel ilişki boyama ve bezeme benzerliği referans alınarak açıklanmaya çalışılmıştır. Her iki seramik grubunda yakın bir boyama tekniği uygulansa da tam olarak aynı denemeyecek farklılıklar bulunmaktadır. Kamares seramiğinde koyu zemin genelde siyah renktedir ve astar yöntemi ile örneklerin büyük çoğunluğunda yüzeyin tamamına uygulanır. Bu koyu zemin üzerine üç renkten oluşan (beyaz, kırmızı, turuncu) bezeme oluşturulur. Nuzi seramiğinde ise koyu zemin astar boyanın aksine bant boyama yöntemi kullanılarak seramiğin tamamına değil bir bölümüne uygulanır. Genelde kahverengi, kırmızı, siyah ve gri olabilen arka zemin boyama üzerine sadece beyaz ya da krem renginde tek bir açık renk kullanılarak bezeme oluşturulmaktadır. Sonuç olarak her iki seramik grubunda koyu zemin üzerine açık boyama yöntemi benzer ancak renk kullanımı ve bazı teknik detaylarda değişkenlik gösterebilmektedir. Boyama tekniğinin yanı sıra bezeme içeriğinde de önemli benzerlikler dikkati çekmektedir. Spiral ve dalga bezeklerin yer aldığı çeşitli geometrik şekiller önemli benzerlikler gösterirken geometrik şekiller ile bitkisel bezeklerin kombine edilerek verilmesi³³ temel ortak nokta olarak gösterilebilir. Kamares seramiklerinde papirüs ve çift ağızlı balta gibi öne çıkan bitkisel bezekler ile resmedilmiş zengin içerikler³⁴ Nuzi seramiklerinin yerel Aççana Höyük örneklerinde de görülür. Özellikle çift ağızlı baltanın bir kaide şablonunda verilerek etrafının diğer bitkisel öğeler ile tamamlanması iki seramik grubu arasında bir düşünce bütünlüğünün olduğunu göstermektedir (Res. 3-4, 6-9).

Kamares seramiği kronolojik olarak Nuzi seramiğinden daha erken bir dönemde görülmüştür. İlk Kamares seramiğinin ortaya çıktığı Orta Minos I Dönemi MÖ 2. binyılın başına tarihlenir. Birkaç yüz yıl boyunca kullanımı devam eden seramik, Orta Minos III Dönemi sonunda ortadan kaybolur. Seramiğin kullanımının sona erdiği MÖ 16. yüzyıl

³⁰ Walberg 2001, 9-18.

³¹ Day vd. 1998, 350-358.

³² Betancourt 1985, 50-70.

³³ Higgins 2001, 17-104.

³⁴ Castleden 1990, 103-107.

dolayları aynı zamanda Nuzi seramiğinin ortaya çıktığı döneme denk gelmektedir. Her iki seramik grubu çağdaş bir doğrultuda seyretmese de aralarındaki yakın zaman aralığı bir etkileşimin olmasını mümkün kılmaktadır. Boyama tekniği ve bezeme içeriklerindeki benzerlikler her iki seramik grubu arasında bir bağlantının olduğunu göstermektedir. Bu benzerlikler özellikle Açıana Höyük yerleşiminde yerel örnekler üzerinden kolaylıkla görülebilmektedir. Nuzi seramiğinin batı sınırlarını oluşturan Kuzey Levant bölgesi ile Ege kültürleri arasındaki ilişkiler Orta Tunç Çağı'nda etkisini büyük oranda göstermiştir.³⁵ Minos kültürü MÖ 2. binyılın ilk yarısında Akdeniz coğrafyasının büyük bir kısmında yürütülen ticari faaliyetler sonucunda zengin kazanımlar elde etmiştir.³⁶ Bu kazanımlar neticesinde birçok farklı kültüre ulaşabilme imkânı bulmuşlardır. Özellikle Ugarit ve Açıana Höyük, konumlarından dolayı bölgeler arasındaki ilişkileri en iyi yansıtan yerleşimler arasındadırlar. Her iki yerleşimde de Kamares seramikleri bulunmuştur.³⁷ Ayrıca Açıana Höyük Orta Tunç Çağı VII. Tabaka sarayı duvarlarında bulunan duvar resimleri, Minos kültüründe kullanılan motifler ile önemli benzerlikler göstermektedir.³⁸ Bu duvar resimlerinde görülen çift ağızlı balta motifi³⁹ ve Kamares seramiklerinde görülen benzer bezekler, Açıana Höyük yerel Nuzi seramiklerinde de kullanılmıştır.⁴⁰ Bu önemli benzerlik Orta Tunç Çağı duvar boyamaları motiflerinin Açıana Höyük yerel Nuzi seramiklerini önemli ölçüde etkilediğini göstermektedir. Açıana Höyük'ün de içinde bulunduğu Kuzey Levant bölgesi dışında Nuzi seramiğinin bulunduğu diğer yerleşimlerde doğrudan bir Ege etkisinden söz etmek pek mümkün değildir. Bezemelerde görülen bazı ortak noktalar bir köken arayışı için tek başına yeterli olmayıp daha çok veriye ihtiyaç duyulmaktadır. Nuzi seramikleri daha çok yerel etkiler altında gelişim gösterirken Kamares seramiği ile benzer noktaları bölgesel ilişkiler sonucunda ortaya çıkmıştır.

Sonuç

Nuzi seramiğinin ilk ortaya çıktığı bölge ve kronolojiye bağlı olarak yayılım alanları irdelendiğinde önemli sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Bugüne kadar yapılan arkeolojik araştırmalarda Nuzi seramiğinin en erken görüldüğü bölge Habur Havzası merkez olmak üzere Suriye ve Kuzey Mezopotamya'dır. Bölge yerleşimlerinde daha erken dönem verileri incelendiğinde Nuzi seramiğinin Orta Tunç Çağı Habur boyalı seramiklerinden gelişim gösterdiği anlaşılmaktadır. MÖ 19. yüzyıl başlarından MÖ 14. yüzyıla kadar bölgede görülen Habur seramikleri Nuzi seramikleri ile yakın benzerlikler göstermektedir. Özellikle Geçiş evresi olarak tanımlanan⁴¹ MÖ 16. yüzyıl kültür tabakaları Habur ve Nuzi seramikleri arasında güçlü bir bağın olduğunu göstermektedir. Ancak Habur seramiği, Nuzi seramiğinin özgün yapısına kavuşmasında tek başına yeterli değildir. Nuzi seramiğinin asıl özgün yapısına kavuşması, geniş coğrafyalara yayılarak çok kültürlülükle tanışması ile gerçekleşmiştir. Seramiğin geniş coğrafyalara yayılmasında şüphesiz bölge topluluklarından olan Hurri-Mitannilerin rolü büyüktür. Topluluğun siyasi bir güç haline gelmesi ile beraber seramiğin, siyasi egemenlik alanının neredeyse tamamına yayıldığı görülür. Bu yayılma sürecinde batıda

³⁵ Kantor 1947, 1-95.

³⁶ Betancourt 1985, 5-11.

³⁷ Von Rüdén 2017, 223-247; Akar vd. 2021, 75-95.

³⁸ Woolley 1955, 91-103; Orta Tunç Çağı'nda Kuzey Levant'ta görülen duvar boyamaları, Ege kültürlerinden etkiler taşıdığı yaygın bir görüş olarak uzun yıllar kabul görmekteydi ancak son yıllarda özellikle artan kronoloji verileri bu görüşü tartışılır bir noktaya taşımıştır. Bkz. Koehl 2020, 199-221; Yener 2021, 573-588. Ayrıca Doğu Akdeniz ile Ege arasındaki kültürel ilişkilerin duvar boyamaları özelinde irdelemenin yeterli olamayacağı, birçok veri ile desteklenmesi gerekmektedir. Bu çerçevede, Miken ve Kıbrıs seramikleri konusunda Amik Ovası merkezli Doğu Akdeniz, Ege ve Kıbrıs'ı da içine alan çalışmalar, mevcut sorunsallara yeni bir bakış açısı kazandırmaktadır. Bkz. Koehl 2019, 257-264; Pucci vd. 2020, 147-169.

³⁹ Niemeier vd. 1998, 69-98.

⁴⁰ Evans 1936, 133-134.

⁴¹ Pfälzner 2007, 242-244.

Levant bağlantılı Ege kültürlerinden, ya da doğuda Asur kültürü gibi çok çeşitli kültürlerden etkilenmiştir. Bu etkiler seramiğin bulunduğu tüm coğrafyada etkili olurken en çok yerel üretimin gerçekleştiği⁴² merkezlerde gözlemlenebilmektedir. Farklı kültürel etkiler altında Nuzi seramiğinde yeni formlar ve yeni bezeme içerikleri görülmeye başlamış ve popüler hale gelmiştir. Seramiğin yayılımında etkili olan Hurri-Mitanni topluluklarının etkisini yitirmesinden sonra bile yerel merkezler tarafından uzun yıllar kullanımının sürdürülmesi, benimseme ile açıklanmaktadır. Özellikle seramiğin boyama tekniği ve bezeme içeriği estetik bir boyut içinde göze hoş gelmesi diğer seramik gruplarına kıyasla daha çok sevilmesini sağlamıştır.

Nuzi seramiklerinin özgün yapısına kavuşması MÖ 15. yüzyıl ile birlikte geniş bir coğrafyaya yayılmasıyla gerçekleşmiştir. Bu dönem, geometrik ve kuş figür bezeklerin yanı sıra bitkisel öğelerin de bulunduğu yoğun bezemeler çok kültürlü etkiler taşımaktadır. Mezopotamya, Levant, Ege ve Mısır kültür özellikleri taşıyan öğeler Nuzi seramiğinde kozmopolit bir bezeme anlayışına bürünürler. Bu durumu sağlayan en önemli etmen, seramiğin Doğu Akdeniz kıyılarına kadar ulaşması ve yerel üretim merkezlerinin etkileridir. Doğu Akdeniz’de ticari faaliyetler sayesinde uzak coğrafyalardan getirilen mallarda görülen bezekler, yerel sanatçılar tarafından benimsenerek Nuzi seramiklerine de uygulanmıştır. Başlangıçta bölgesel bir kültür ürünü olan Nuzi seramiği, dış bağlantıların etkisiyle çok kültürlü bir boyut kazanmıştır.

Nuzi seramiğini, etnik bir topluluğa ya da kültüre bağlamak pek mümkün değildir. Seramiğin ortaya çıkmasında Suriye-Mezopotamya kültürlerinin etkisi büyükken, gelişiminde dış bağlantılı kültürlerin katkısı önemli düzeydedir. Özellikle seramiğin geniş bir coğrafyaya yayılması ile birlikte yerel merkezler tarafından benimsenerek çok kültürlü bir yapıya dönüşmesi kozmopolit bir kültür ürünü içinde değerlendirilmesine neden olur. Bunun en önemli örnekleri Aççana Höyük’te karşımıza çıkmaktadır. Aççana Höyük’e ilk olarak Hurri-Mitanni etkisiyle ulaşan seramiğin yerel etkiler altında gelişmesi ve Hurri-Mitanni etkisinin yerini Hititlere bırakmasına rağmen seramiğin artarak devam etmesi bu duruma iyi bir örnek teşkil etmektedir.⁴³ Yerel etkiler dışında özellikle ticari faaliyetler sırasında toplulukların birbirinden etkilenmeleri çok olağan bir durumdur. MÖ 2. binyılda kara ve deniz ticaretinin yoğun olarak görüldüğü Akdeniz Havzası, bölge kültürlerinin iletişimini güçlendirmiştir. Doğrudan ya da dolaylı bir şekilde kültürler arasındaki etkiler arkeolojik bulgular üzerinden kolaylıkla görülebilmektedir. Akdeniz Havzası’nın iki yakasında bulunan Nuzi ve Kamares seramiklerini oluşturan toplulukların izole bir kültür yapısı içinde değerlendirilmesi pek mümkün görünmemektedir. Orta Tunç Çağı’nda zengin bir kültüre sahip Minoslular, Mısır Medeniyetinden önemli etkiler taşıdığı gibi Levant ve Mezopotamya kültürlerini de bağımsız düşünmek olası görünmemektedir. Minos kültürünün bir parçası olan Kamares seramiği, Kuzey Levant bölgesinde Ugarit ve Eski Alalah kentinde bulunmuştur. Kronolojik olarak Nuzi seramiğinden daha erken bir dönemde görülen Kamares seramiği, boyama tekniği ve bezeme içeriği ile Nuzi seramiklerinin oluşumunda etkili olabilir. Her iki seramik grubu arasında önemli benzerlikler daha çok Kuzey Levant bölgesinde bulunan yerleşimlerde görülmektedir. Özellikle Ugarit, Qatna ve Eski Alalah kentinde bulunan Nuzi seramikleri belirgin bir biçimde Kamares seramiği etkileri taşımaktadır. Kamares seramiklerinde yer alan bezemeler, Kuzey Levant yerleşimlerinde kozmopolit bir çerçeve içinde yeniden tasarlanmıştır. Minos kültüründe simgesel bir öğeye dönüşen çift ağızlı balta ve papirüs bitki bezekleri, Eski Alalah kentinde en sık kullanılan Nuzi seramiği bezekleri haline gelmiştir.

⁴² Erb-satullo vd. 2011, 1171-1192.

⁴³ Yener vd. 2019, 311-341.

Çıkar Çatışması / Conflicts of Interest: Yazar, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan eder. / The author declare no conflict of interest.

Kaynakça

- Akar, M.-Yener, K. A.-Bulu, M.-Ingman, T. 2021, “A Fresh Perspective on the Middle Bronze Age at Tell Atchana, Alalakh: The 2007-2019 Season”, *In The Archaeology of Anatolia, Volume IV: Recent Discoveries (2018-2020)*, (Eds. S. R. Steadman-G. McMahon), Cambridge Scholars Publishing, Cambridge, 75-95.
- Akkermans, P. M. M. G.-Schwartz, G. M. 2003, *The Archaeology of Syria, From Complex Hunter-Gatherers to Early Urban Societies (ca. 16000-300 BC)*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Bataray, N. 2020, *Nuzi Seramiği: Kökeni, Yayılım Alanları ve Kronolojisi*, Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Çanakkale.
- Betancourt, P. P. 1985, *The History of Minoan Pottery I*, Princeton Üniversitesi Yayınları, New Jersey.
- Bretschneider, J. 1997, “Nuzi-Keramik aus der Unterstadt (Feld J)”, *Tell Beydar Three Seasons of Excavations (1992-1994), A Preliminary Report*, (Eds. M. Lebeau, A. Suleiman), Subartu III, Turnhout, 231-243.
- Buccellati, G.-Buccellati, K. M. 1988, “The soundings of the first two season; Mozan 1”, *Bibliotheca Mesopotamica*, 20, Malibu.
- Castleden, R. 1990, *Minoans. Life in Bronze Age Crete*, London.
- Cecchini, S. M. 1965, *La ceramica di Nuzi*, Studi Semitici, 15, Roma.
- Day, P. M.-Wilson, D. E. 1998, “Consuming Power: Kamares Ware in Protopalatial Knossos.”, *Antiquity*, 276, 350-358.
- Dawkins, R. M.-Laistner, M. L. W. 1913, “The Excavation of the Kamares Cave in Crete”, *The Annual of the British School at Athens*, 19, 1-34.
- Dohmann, P. H.-Pfälzner, P. 2006, “Ausgrabungen und Forschungen in Tell Mišrife-Qatna 2004 und 2005”, *Mitteilungen der Deutschen Orient-Gesellschaft*, 138, 57-107.
- Erb-satullo, N. L.-Shortland, A. J.-Eremin, K. 2011, “Chemical and Mineralogical Approaches to the Organization of the Late Bronze Age Nuzi Ware Production”, *Archaeometry*, 53/6, 1171-1192.
- Evans, A. 1936, “Some Notes on the Tal Atchana Pottery”, *The Journal of Hellenic Studies*, 56, Part 2, 133-134.
- Gelb, I. J. 1944, “Hurrians and Subarians”, *Studies in Ancient Oriental Civilization*, 22, University of Chicago Press, Chicago.
- Girella, L. 2010, “A View of MM IIIA at Phaistos: Pottery Production and Consumption at the Beginning of the Neopalatial Period”, *Aegean Archaeology*, 9, 2007-2008, Art and Archaeology, Warsaw, 49-89.
- Herzfeld, E. 1937, “Die Kunst des zweiten Jahrtausends. Das Ornament Nach der Mitte des zweiten Jahrtausends”, *Archaeologische Mitteilungen aus Iran*, 8, 146-160.
- Higgins, R. 2001, *Minoan and Mycenaean Art*, London.

- Hrouda, B. 1957, “Die bemalte Keramik des zweiten Jahrtausends in Nordmesopotamien und Nordsyrien”, *Istanbuler Forschungen Band*, 19, Verlag Gebr, Mann, Berlin.
- Ingholt, H. 1940, *Rapport preliminaire sur sept campagnes defouilles a Hama en Syrie 1932-1938*, København.
- Kantor, H. J. 1945, *Plant Ornament its Origin and Development in the Ancient Near East*, the University of Chicago, (Unpublished PhD Thesis), Chicago.
- Kantor, H. J. 1947, “The Aegean and the Orient in the Second Millennium B.C.”, *American Journal of Archaeology*, 51/1, 1-103.
- Kantor, H. J. 1958, The Pottery, Soundings at Tell Fakhariyah, (Eds. C. W. McEwan), *Oriental Institute Publications*, 79, 21-41.
- Koehl, R. B. 2019, “The Mycenaean Pottery”, *Tell Atchana, Alalakh Volume II: Late Bronze II City 2006-2010 Excavation Seasons*, (Eds. K. A. Yener-M. Akar-M. T. Horowitz), Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 257-264.
- Koehl, R. B. 2020, “Alalakh and The Aegean: Five Centuries of Shifting but Enduring Contacts. In Alalakh and its Neighbours”, *Proceedings of the 15th Anniversary Symposium at the New Hatay Archaeology Museum, 10-12- June 2015* (Ancient Near Eastern Studies Supplement Series 55), (Eds. K. A. Yener-T. Ingman), Peeters, Leuven-Paris-Bristol, 199-221.
- Mallowan, M. E. L. 1946, “Excavations in the Balih Valley, 1938”, *Iraq*, 8, 111-159.
- Mallowan, M. E. L. 1947, “Excavations at Brak and Chagar Bazar”, *Iraq*, 9, Syria, 1-259.
- Mcmahon, A. 2009, *Once There Was A Place: Settlement Archaeology At Chagar Bazar, 1999-2002*.
- Merrillees, R. S. 2003, “The First Appearances Of Kamares Ware in The Levant”, *Egypt and the Levant*, 13, Austrian Academy of Sciences, 127-142.
- Niemeier, W. D.-Niemeier, B. 1998, “Minoan Frescoes in the Eastern Mediterranean”, *Aegaeum*, 18, 69-98.
- Novak, M. 2004, “The Chronology of the Royal Palace of Qatna”, *A&L*, 14, 299-317.
- Oates, D.-Oates, J.-McDonald, H. 1997, *Excavations at Tell Brak. Vol. 1: The Mitanni and Old Babylonian periods*, Cambridge-London.
- O’callaghan, R. T. 1948, “Aram Naharaim: A Contribution to the History of Upper Mesopotamia in the Second Millennium B.C.”, *Analecta Orientalia*, 26, Rome.
- Oguchi, H. 2014, “The Distribution of Nuzi Ware and Its Implication”, (Eds. A. Özfirat), *Scripta: Essays in Honour of Veli Sevin, A Life Immersed in Archaeology, Arkeolojiyle Geçen Bir Yaşam İçin Yazılar, Veli Sevin’e Armağan*, Ege Yayınları, İstanbul, 215-231.
- Othman, A. B. 2018, “The Distribution of the Nuzi ware in Northern Iraq and Syria”, *Polytechnic Journal*, 8/2, 347-371.
- Pecorella, P. E. 1998, “L’area G di Tell Barri/Kahat, 1983-1993”, (Eds. P. E. Pecorella), *Tell Barri/Kahat 2. Relazione sulle campagne 1980-1993 a Tell Barri/ Kahat, nel bacino del Khabur (Siria)*, *Documenta Asiana*, V, 78-132.

- Pfälzner, P. 2007, “The Late Bronze Age Ceramic Traditions of The Syrian Jazireh”, *Ceramique De L’age Du Bronze En Syrie II*, (Eds. M. al-Maqdissi-V. Matoïan-C. Nicole) Beirut, 231-291.
- Pfälzner, P. 2008, “Nuzi Ware Vessels”, *Beyond Babylon; Art, Trade, and Diplomacy in The Second Millennium B.C.*, Yale University Press, New Haven, CT.
- Polis, D. S. 2016, “The Origin of the Nuzi ware: Between the re-evaluation of Different opinions and submitting a new view point”, *Al-Rafidan*, 37, 153-179.
- Postgate, C.-Oates, D.-Oates, J. 1997, “The excavations at Tell al-Rimah: the pottery”, *The British School of Archaeology in Iraq*, Warminster, UK.
- Pucci, M.-Kozal, E.-Koehl, R. B. 2020, Thoughts on the Reception and Rejection of Aegean and Cypriot Ceramics In the Amuq Plain during the Late Bronze Age and Iron Ages. In *Communication Uneven. Acceptance of and Resistance to Foreign Influences in the Connected Ancient Mediterranean (AEGIS 20)*, (Eds. J. Driessen-A. Vanzetti), Presses universitaires de Louvain, 147-169.
- Schaeffer, C. F. A. 1978, *Ugaritica VII, Mission de Ras Shamra*, Paris, 1978.
- Soldi, S. 2008, “Recent Considerations About The Origin of Nuzi Ware in The Light of Its Archaeological Contexts”, *Offprint from Proceedings of the 4th International Congress of the Archaeology of the Ancient Near East 29 Mart-3 Nisan 2004*, Vol. 2: Social and Cultural Transformation: The Archaeology of Transitional Periods and Dark Ages Excavation Reports (Eds. H. Kühne-R. M. Czichon-F. Janoscha Kreppner) Freie Universität, Berlin, Harrassowitz Verlag, 245-250.
- Speiser, E. A. 1933, “The Pottery of Tell Billa: A Preliminary Assessment”, *The Museum Journal*, 23, 249-308.
- Speiser, E. A. 1933-34, “The Continuance of Painted Pottery in Northern Mesopotamia”, *AFO*, 9, 48-49.
- Speiser, E. A. 1953, “the Hurrian Participation in the civilizations of Mesopotamia, Syria and Palestine”, *Cahiers d’histoire Mondiale*, Paris, 311-327.
- Stanco, F.-Tanasi, D.-Guarnera, G. C.-Gallo, G. 2011, “Automatic Classification of Decorative Patterns in the Minoan Pottery of Kamares Style”, *History Faculty Publications*, 67, Florida.
- Starr, R. F. S. 1937, *Nuzi: Report on The Excavations at Yorgan Tepa Near Kirkuk, Iraq conducted by Harvard University in conjunction with the American Schools of Oriental Research and the University Museum of Philadelphia 1927–1931*, Vol. II Plates and Plans, Harvard University Press, Cambridge MA.
- Starr, R. F. S. 1939, *Nuzi: Report on The Excavations at Yorgan Tepa Near Kirkuk, Iraq Conducted by Harvard University in conjunction with the American Schools of Oriental Research and the University Museum of Philadelphia 1927-1931*, Vol. I Text, Harvard University Press, Cambridge MA.
- Stein, D. L. 1984, “Khabur Ware and Nuzi Ware: Their Origin, Relationship, and Significance”, *Assur*, 4, 1-65.
- Von Rügen, C. 2017, “Producing Aegeanness-An Innovation and Its Impact in Middle and Late Bronze Age Syria/Northern Levant”, (Eds. S. Burmeister-R. Bernbeck), *The Interplay of People and Technologies, Archaeological Case Studies on innovation*, Berlin: Edition Topoi, 223-247.

- Yener, K. A. 2010, *Tell Atchana, Ancient Alalakh*, Vol. 1: The 2003–2004 Excavation Seasons, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Yener, K. A. 2019, *Tell Atchana, Alalakh Volume II: Late Bronze II City 2006-2010 Excavation Seasons*, (Eds. K. A. Yener-M. Akar-M. T. Horowitz), Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Yener, K. A.-Akar, M.-Horowitz, M. T. 2019, “Interpretation and Discussion”, *Tell Atchana, Alalakh Volume II: Late Bronze II City 2006-2010 Excavation Seasons*, (Eds. K. A. Yener-M. Akar-M. T. Horowitz), Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 311-341.
- Yener, K. A. 2021, “Some Thoughts about Middle Age Alalakh and Ugarit: Reassessing an Alalakh Wall Painting with Archival Data”, *In Ougarit, un anniversaire. Bilans et recherches en cours, Ras Shamra-Ougarit XXVIII*, (Eds. V. Matoian), Peeters, Leuven, 573-588.
- Zimansky, P. 1995, “The Origin of Nuzi Ware: a Contribution from Tell Hamida”, *Studies on the Civilization and Culture of Nuzi and the Hurrians 5, General Studies and Excavations at Nuzi*, 9/3, Winona Lake, Indiana, 75-83.
- Walberg, G. 2001, “The role and individuality of kamares ware”, *Aegean Archeology*, 5, 9-18.
- Weiss, H. 1985, “Tell Leilan on the Habur Plains of Syria”, *Biblical Archaeologist*, 48/1, 5-34.
- Wilhelm, G. 1989, *The Hurrians*, (Çev. Jennifer Barnes), Aris-Philips, Warminster.
- Woolley, L. C. 1955, *Alalakh. An Account of the Excavations at Tell Atchana in the Hatay, 1937- 1949*, Londra.

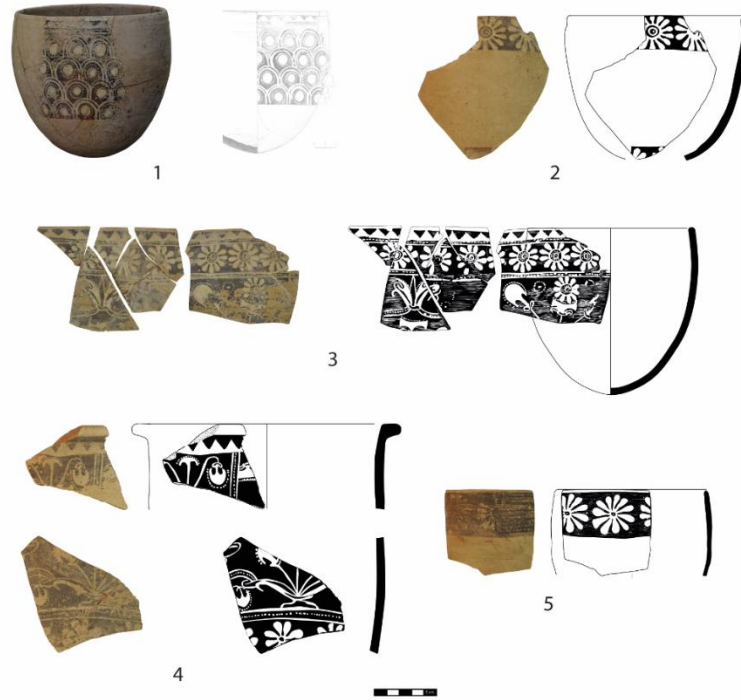
Resimler

Res. 1: Nuzi Seramiğinin Bulunduğu Yerleşimler ve Yayılım Alanları (Bataray 2020)

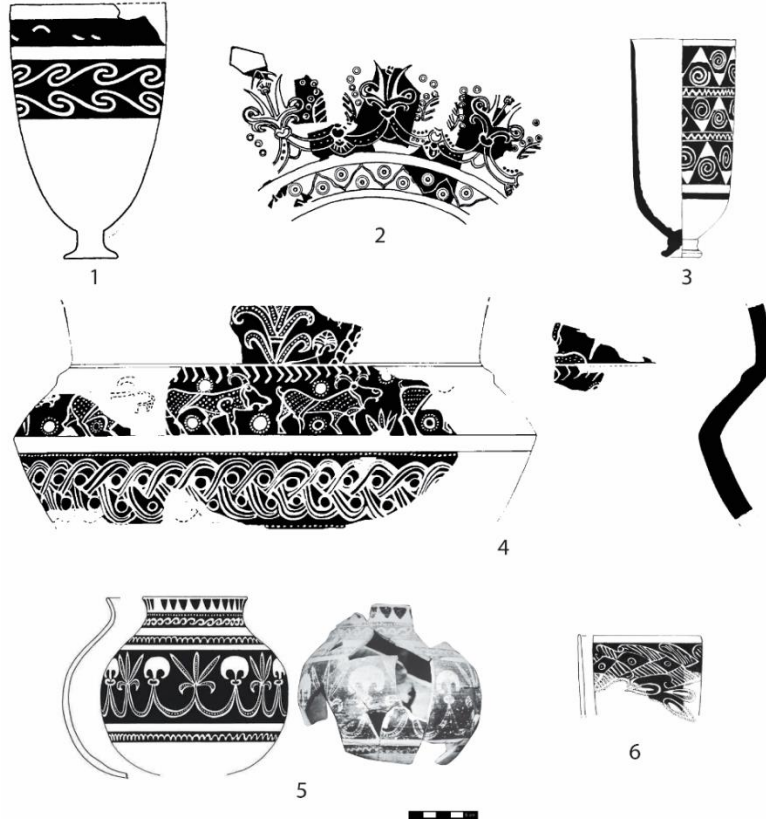
Res. 2: Kuzey Levant Nuzi Seramik Örnekleri 1-Ugarit (Schaeffer 1978, fig. 60), 2-Hama (Ingholt 1940, tav. XX:5.), 3-Tell Tayinat (The Oriental Institute Museum, Chicago Koleksiyonu), 4-5-Qatna (Dohmann-Pfälzner; Pfälzner 2006, abb. 33:1-2)

Res. 3: Açıncı Höyük Nuzi Seramik Örnekleri 1,3 Hatay Müzesi Koleksiyonu (N. Bataray), 2,4-5 British Müzesi Koleksiyonu (N. Bataray)

Res. 4: Aççana Höyük Nuzi Seramik Örnekleri 1-5 Aççana Höyük Kazı Deposu (N. Bataray)

Res. 5: Seçilmiş yerleşimlerden Nuzi seramik örnekleri 1- Tell Billa, (Speiser, 1933-34, fig. 6), 2- Asur, (Herzfeld 1937, Tf. VII: 101), 3- Yorgan Tepe, (Starr 1937, Pl. 78 Q), Harvard Semitik Müzesi Koleksiyonu, 4-Tell Brak, (Oates, 1997, fig. 196: 402), 5- Tell Beydar, (Bretschneider 1997, abb.1, Tf. II: 2), 6- Tell Barri, (Pecorella 1998, fig. 36: 5)

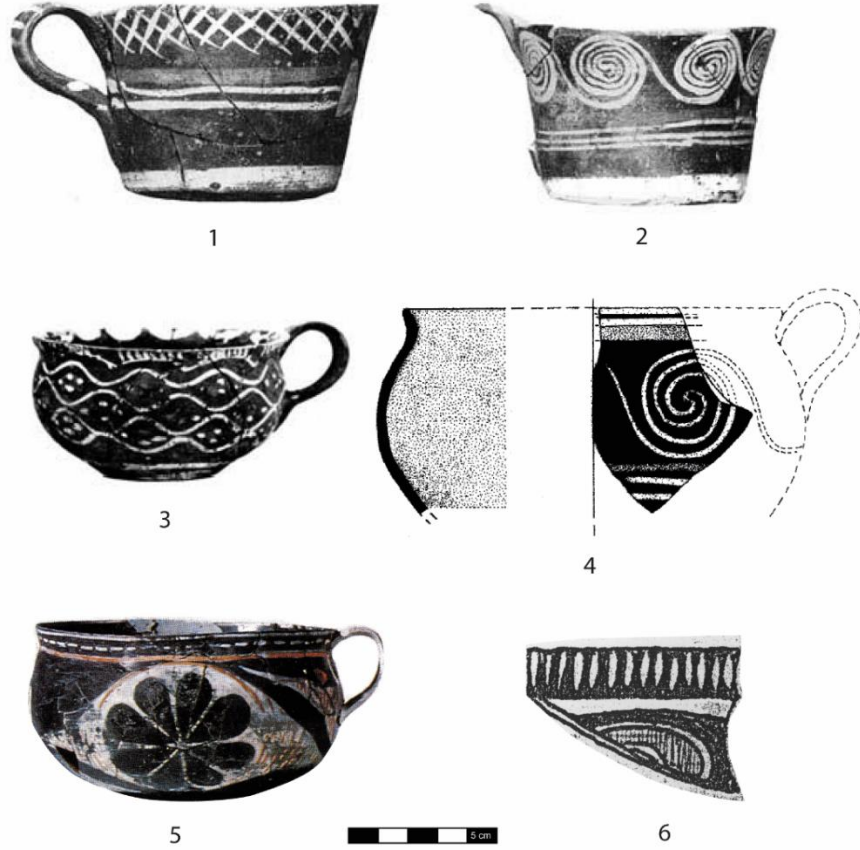
Res. 6: Kamares Cave Orta Minos Dönemine ait Kamares seramik örnekleri (Dawkins, Laistner 1913, 1-pl. XI. 2-pl. VI. 3-pl. V. 4- pl. X)

Res. 7: Kamares seramik örnekleri 1-3 (Stanco vd. 2011, fig. 1) 4- (Stanco vd. 2011, fig. 9) 5- Phaistos (Stanco vd. 2011, fig. 6), 6- Phaistos (Stanco vd. 2011, fig. 2)

Res. 8: Phaistos, Orta Minos IIIA Dönemi Kamares seramik örnekleri (1-8 Girella 2010, fig. 14-15.)

Res. 9: Kamares seramik örnekleri 1-2 Phaistos, (Girella 2010, fig. 4.), 3- Phaistos, (Girella 2010, fig. 12.), 4- Phaistos, (Girella 2010, fig. 9), 5- Phaistos, (Higgins 2001, fig. 13-15.), 6- Ugarit, (Merrillees 2003, fig. 3).